

Peter Grum

Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za muzikologijo
Department of Musicology, Faculty of Arts, University of Ljubljana

Glasbena podoba evharističnega kongresa v Ljubljani leta 1935: Med liturgično prenovo in zunanjim učinkom

The Musical Image of the Eucharistic Congress in Ljubljana in 1935: Between Liturgical Renewal and External Effect

Prejeto: 7. januar 2013
Sprejeto: 27. marec 2013

Received: 7th January 2013
Accepted: 27th March 2013

Ključne besede: II. evharistični kongres za Jugoslavijo, slovenska sakralna glasba, liturgično gibanje, katoliški shodi, glasbeni sporedi, občestveno petje, manifestacije

Keywords: IInd Eucharistic congress in Yugoslavia, Slovene sacred music, liturgical movement, Catholic gatherings, congressional singing manifestations

IZVLEČEK

II. evharistični kongres za Jugoslavijo (Ljubljana, 1935) lahko opazujemo kot vrhunec prizadevanj za poživitev evharističnega življenja, pa tudi kot (samo)promocijo organizatorjev. Oblikovalci glasbenega programa so prireditve izrabili kot priložnost za uveljavitev reformnih cerkvenoglasbenih praks. Kljub njihovi odločnosti pri odstranjevanju posvetnih nagibov in izrazov iz glasbe znotraj okvira religioznih kongresnih prireditev, se vplivom profane glasbene govornice kongresni program ni mogel povsem ogniti.

ABSTRACT

The IInd Eucharistic Congress in Yugoslavia (Ljubljana 1935) can be observed as the culmination of endeavours to revive Eucharistic life as well as to promote the organizers (themselves). Those in charge of the musical programme availed themselves of the event with the aim of carrying into effect practical reforms in church music. In spite of their determination to eliminate secular tendencies from the music performed within and during the religious congressional festivities, the congress programme could not evade the influences of the profane music idiom to the full.

Uvod

»Tako je naša pesem, ki smo z njo slavili Jezusa v Sv. Rešnjem telesu, proslavila nas, da so naš mali narod veliki narodi s spoštovanjem občudovali.«¹ S temi besedami se v *Cerkvenem glasbeniku* leto po velikem dogodku zaključuje sestavek o poročanju tujega tiska o glasbi, predvsem petju, v času Evharističnega kongresa v Ljubljani leta 1935. Besedilo prinaša prevode poročil časnikov *L'Osservatore Romano*² in *La Croix*³ ter nekaj pričevanj tujih gostov. O »kongresnem« petju so pisali v *Revue du Chant Grégorien*, belgijski *Revue liturgique & monastique* (izdajatelj opatija Maredsous) in v reviji *L'Eucharistie*⁴. Poročila o kongresu so po navedbah v kongresnem poročilu izšla v nabožnih časopisih in časnikih večine evropskih dežel.⁵ Nekateri so sicer pretiravali pri ocenah števila udeležencev (do skoraj pol milijona pri zaključni slovesnosti⁶), a gotovo je imel dogodek pomen mednarodnih razsežnosti.

Kaj je v domačih in tujih gostih kongresa ob poslušanju glasbenega programa prireditve lahko budilo spoštovanje in občudovanje? Doživetja so bila po pričevanjih udeležencev gotovo veličastna. Učinek pa ni bil naključen, temveč sad načrtne in temeljite priprave glasbenega sporeda kongresnih prireditev.

II. evharistični kongres za Jugoslavijo, potekal je v dneh med 28. in 30. junijem 1935 v Ljubljani, je eden najbolj markantnih dogodkov obdobja med obema vojnama na Slovenskem, ki se je močno vtisnil v spomin naroda. Treh dni kongresnega dogajanja se je glede na poročila aktivno udeležilo do 200.000 ljudi.⁷ Kongres lahko umestimo v okvir evharističnega gibanja v Cerkvi in podobnih srečanj v tujini. Vsekakor pa se močno navezuje tudi na tradicijo slovenskih katoliških shodov, ki so imeli poleg verskega tudi bolj ali manj poudarjen politični pomen.⁸ Tudi evharistični kongres so v katoliškem taboru interpretirali kot izrazito versko, njihovi nasprotniki pa predvsem kot politično manifestacijo. Opazujemo ga lahko kot vrhunec prizadevanj za poživitev evharističnega življenja ali kot (samo)promocijo organizatorjev.

Znotraj kongresnega programa je imela glasba pomembno vlogo. Pripravljalni odbor, ki je vključeval tudi poseben odsek za pevske prireditve, jo je prepoznal kot gradnik, ki bi lahko pomembno pripomogel k uspehu kongresa. Pričujoča razprava predstavi glasbeni program kongresa, delo pripravljalnega odbora in vlogo dejavnikov, ki so vplivali na odločitve pri zasnovi programa. Skuša ga premotriti z vidika morebitne želje po zunanjem učinku – ali so se te tendence odražale v glasbi oz. kako je morda glasbe-

1 »Naše kongresno petje v ušesih in srcih velikih narodov«, *Cerkveni glasbenik* 59 (1936): 69.

2 Vatikanski dnevnik je o dogodku redno in obširno poročal med 29. junijem in 5. julijem 1935.

3 Francoski katoliški dnevnik.

4 Izdajatelj glavni odbor za mednarodne evharistične kongrese.

5 Ivan Martelanc, ur., *II. evharistični kongres za Jugoslavijo v Ljubljani 1935* (Ljubljana: Kongresni odbor, 1936), 652.

6 V *L'illustrazione Vaticana* 1935, 348. Povzeto po Martelanc, *II. evharistični kongres*, 653.

7 V kongresnem poročilu najdemo navedbe, da je bilo na sobotni mladinski prireditvi 30.000 otrok in mladine s 15.000 spremljevalci, pri nedeljski kardinalovi maši na Stadionu nad 100.000 vernikov, v organiziranem slavnostnem sprevodu 30.000 udeležencev in 100.000 sodelujočih v špalirju, ob sklepu kongresa 120.000 prisotnih na Stadionu. Martelanc, *II. evharistični kongres*, 535–557. Glej tudi *Slovenec*, 30. 6. 1935–4. 7. 1935.

8 France M. Dolinar, »Katoliška Cerkve na Slovenskem med politiko in versko prakso«, v *Slovinci v XX. stoletju*, ur. Drago Jančar in Peter Vodopivec (Ljubljana: Slovenska matica, 2001), 103. Stane Granda, »I. in II. slovenski katoliški shod«, v *Missiev simpozij v Rimu*, ur. Edo Škulj (Celje: Mohorjeva družba, 1988), 95–109. Janez Cvirn, »Tretji katoliški shod v Ljubljani«, v *Slovenska kronika XX. stoletja*, Knj. 1: 1900–1941, ur. Marjan Drnovšek in Drago Bajt (Ljubljana: Nova revija, 1995), 63. Jurij Perovšek, »Peti katoliški shod«, v *Slovenska kronika XX. stoletja*, Knj. 1: 1900–1941, ur. Marjan Drnovšek in Drago Bajt (Ljubljana: Nova revija, 1995), 290–291. Vinko Škafar, »Množične oblike vernosti in pobožnosti«, v *Cerkev na Slovenskem v 20. stoletju*, ur. Metod Benedik, Janez Juhant in Bogdan Kolar (Ljubljana: Družina, 2002), 211–228.

ni del dogodka doprinesel k takšnemu učinku. Zasnova glasbene podobe kongresa je v prispevku osvetljena tudi v luči tedanje liturgične preнове v ljubljanski škofiji.

Potek priprav in kongresnega dogajanja je razmeroma bogato dokumentiran v t kratkih katoliško usmerjenih časnikih (predvsem dnevnik *Slovenec* ter tednika *Domoljub* in *Slovenski gospodar*) in glasbenih časopisih (*Cerkveni glasbenik*, *Pevec*). Enega ključnih virov predstavlja obsežno kongresno poročilo,⁹ dragoceno arhivsko gradivo je dostopno v Nadškofijskem arhivu Ljubljana.¹⁰

Evharistično gibanje, evharistični kongresi

V rimskokatoliški Cerkvi je evharistično slavlje »vir in vrhunec celotnega krščanskega življenja«.¹¹ Z namenom, da bi spodbudili češčenje sv. Rešnjega telesa, so začele katoliške organizacije ob koncu 19. stoletja organizirati t.i. evharistične kongrese. To so srečanja laikov in klerikov, vsebinsko vezana na slavljenje zakramenta evharistije. Nekajdnevne prireditve, ki so privabljale vedno več vernikov, so vključevale maše na prostem (trgi, stadioni), češčenje sv. Rešnjega telesa, procesije in druge pobožnosti. Sčasoma se je vsebina kongresnega dogajanja močno prepletla s češčenjem Kristusa kot kralja sveta in javnim izražanjem vere vanj. Slovenci so se mednarodnega kongresa prvič množično udeležili leta 1912, ko je potekal na Dunaju.¹² Po vojni je evharistično gibanje zaživelo tudi med Slovenci in Hrvati v novi državi južnih Slovanov. Leta 1930 se je na prvem nacionalnem kongresu v Zagrebu zbralo okoli 100.000 udeležencev.¹³

V času kongresa so potekale razne spremljevalne prireditve, udeleženci so močno pogrešali le načrtovan telovadni nastop hrvaške Orlovske zveze (Hrvatski orlovski savez), ki jo je diktatura kralja Aleksandra decembra 1929 razpustila.¹⁴ Še v času zagrebskega kongresa, ki je močno spodbudil nadaljnje evharistično gibanje po vseh škofijah, je novi ljubljanski škof dr. Gregorij Rožman¹⁵ oznanil, da bo naslednji nacionalni kongres potekal leta 1935 v Ljubljani.

Slovenski katoliški shodi

Katoliški shodi so bili verske in politične manifestacije v organizaciji idejnega kroga privržencev Slovenske ljudske stranke, osrednjega gibala slovenskega političnega

9 Gre za navedeno publikacijo, ki jo je uredil Ivan Martelanc. Obsega čez 700 strani.

10 NŠAL 332, Zapuščine škofov, Gregorij Rožman, mapa 11, Evharistični kongres v Ljubljani 1935.

11 Konstitucija Drugega vatikanskega koncila z naslovom *Lumen Gentium*, LG 11. Podobno že prej tudi papež Pij XII. leta 1947 v okrožnici *Mediator Dei* (MD 7) in Drugi vatikanski vesoljni cerkveni zbor leta 1963 v *Konstituciji o svetem bogoslužju* (B 10).

12 »Slovenska sekcija evharističnega kongresa,« v *Slovenec*, 17. 9. 1912, 1-2. »Evharistični kongres na Dunaju«, v *Domoljub* 25 (1912), 625-628.

13 »Evharistični kongresi v Jugoslaviji«, v *II. evharistični kongres za Jugoslavijo v Ljubljani 1935*, ur. Ivan Martelanc (Ljubljana: Kongresni odbor, 1936), 28.

14 Na slovenskih katoliških shodih v Ljubljani 1913 in 1923 so prav nastopi Orlov predstavljali eno izmed glavnih atrakcij. Gotovo bi bili vključeni tudi v program ljubljanskega evharističnega kongresa leta 1935, če ne bi bili razpuščeni s strani centralistične oblasti v Beogradu. Katoliški tabor je to vrzel skušal zapolniti z ustanovitvijo fantovskih odsekov.

15 Dr. Gregorij Rožman (1883-1959) je bil imenovan za koadjutorja ljubljanskega škofa leta 1929, kot ljubljanski škof pa je Antona B. Jegliča nasledil prav v letu zagrebskega evharističnega kongresa.

katolicizma, in njenih predhodnic.¹⁶ Sestavljeni so bili iz posvetovanj po odsekih, znotraj katerih so strokovnjaki obravnavali aktualna verska, politična, gospodarska, socialna in kulturna vprašanja, skupnih slavnostnih zborovanj ter liturgičnih obredov. Prvi shod leta 1892, nastal po zgledu avstrijskega, in drugi leta 1900 v Ljubljani, sta bila pomembna za oblikovanje programa klerikalne stranke,¹⁷ naslednje (1906, 1913) pa so nekateri strankini voditelji (Ivan Šušteršič) že izrabili za oster obračun s političnimi in idejnimi nasprotniki. Z desetletji je naraščal pomen manifestativnih prireditev in zunanjega blišča, izraženega skozi množične sprevede po ljubljanskih ulicah, kar je sredi liberalne Ljubljane¹⁸ prikazovalo moč katoliškega tabora. Za potrebe 5. katoliškega shoda leta 1923 so uredili prve obrise bodočega ljubljanskega stadiona za Bežigradom, na katerem so člani katoliških telovadnih društev (Orli, Orlice) izvedli skupinske vaje.¹⁹ Ta štiridnevni shod je potrdil pozicijo SLS, ki je večino medvojnega obdobja bolj ali manj spretno obvladovala razmerja moči v slovenskem političnem prostoru. Uradno prijavljenih udeležencev z izkaznicami je bilo okoli 38.000, obiskal ga je tudi kralj Aleksander. Sprejete resolucije so poudarjale pomen uveljavljanja katoliških načel na vseh področjih javnega življenja. Postavljena je bila osnova za poznejše oblikovanje slovenske Katoliške akcije.²⁰

Evharistični kongres 1935

Katoliška cerkev na Slovenskem je bila v 30. letih prejšnjega stoletja ob podpori političnega katolicizma sposobna mobilizirati velike množice. Tako so bila množična verska srečanja hkrati tudi svojevrstne manifestacije moči. Leta 1933 so prireditve ob 1900-letnici odrešenja po Kristusovi smrti na križu, združene s praznovanjem biserne maše upokojenega ljubljanskega knezoškofa Jegliča, na ljubljanskem Stadionu zbrale 60.000 ljudi.²¹ Kongres leta 1935, kot je bilo že povedano, je spremljalo 150.000-200.000, mednarodni kongres Kristusa Kralja leta 1939 pa tudi do 80.000 udeležencev vsaj dela programa.²²

16 Prim. Stane Granda, »Katoliški shodi«, v *Enciklopedija Slovenije* (Ljubljana: Mladinska knjiga, 1991), 27.

17 Stane Granda, »Jeglič in slovenski katoliški shodi«, v *Jegličev simpozij v Rimu*, ur. Edo Škulj (Celje: Mohorjeva družba, 1991), 333–347.

18 Šele na občinskih volitvah 1921 je katoliškemu taboru ob veliki pomoči pisane koalicije (z NSS, JSDS in KPJ) prvič uspelo izriniti liberalce z vrha ljubljanske mestne oblasti. Naslednje leto bi liberalni tabor glede na število prejetih glasov lahko imel v mestnem svetu absolutno večino, a so zaradi notranje razcepljenosti ostali prazni rok. Prim. Vasilij Melik, »Politična slika Ravniharjevega časa«, v *Mojega življenja pot: Spomini dr. Vladimírja Ravniharja*, ur. Janez Cvirn, Vasilij Melik in Dušan Nečak (Ljubljana: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete, 1997), 14–15.

19 Za ureditev odprtega telovadišča je bila ustanovljena Zadruga Stadion. Do 5. katoliškega shoda je bila zravnana in delno utrjena prireditvena arena in urejena brežine za gledalce. Zaradi močnega deževja ob začetku shoda je postal prostor neprimeren za orlovski nastop, a so ga zaradi velikih pričakovanj organizatorjev in obiskovalcev vseeno izvedli. Prim. »Nastop orlovstva na V. katoliškem shodu«, v *5. katoliški shod v Ljubljani 1923*, (V Ljubljani: Glavni pripravljalni odbor, 1924), 62–65. »Katoliški shod v Ljubljani«, v *Orlic* 3 (1923), 97–98.

20 Perovšek, »Peti katoliški shod«, 290–291. Katoliška akcija je bila krovna organizacija katoliških stanovskih zvez, ki si je prizadevala za sodelovanje laikov pri apostolatu Cerkve. Po letu 1931 in papeški socialni okrožnici *Quadragesimo anno* je KA precej ofenzivno politično nastopala za škofarsko prenovo celotnega življenja ter proti liberalnemu kapitalizmu, socializmu in komunizmu (tudi znotraj cerkvenih vrst).

21 Prim. »60.000 katoliških Slovencev manifestira«, v *Slovenec*, 30. 7. 1933, 6. Pri časniku *Jutro* so našeli pol manj obiskovalcev in pristavili naslednje: »Verske svečanosti s Stadiona je, kakor smo že omenili, prenašal ljubljanski radio, ki pa je podajal o njih zelo netočno, deloma močno pretirano sliko. S tem pač ni storil usluge niti svojim poslušalcem, še manj pa stvari sami.« Prim. »Verska svečanost v Ljubljani«, v *Jutro*, 31. 7. 1933, 3.

22 Ivan Martelanc in Josip Premrov, ur., *VI. mednarodni kongres Kristusa Kralja, Ljubljana, 25.-30. VI. 1939* (Ljubljana: Odbor za VI. mednarodni kongres Kristusa Kralja, 1940), 77.

Glavni pripravljalni odbor za evharistični kongres je z delom pričel jeseni 1934.²³ Začrtali so glavne poudarke trodnevnega dogajanja:

- V petek 28. junija najprej slovesen prevoz podobe Marije Pomagaj z osrednjega slovenskega romarskega središča Brezje na Gorenjskem v Ljubljano, z vmesnimi sprejemi v večjih naseljih ob poti. Nato slovesnosti ob prihodu papeževega legata, poljskega primasa kardinala Hlonda²⁴, in slovesni sprevod od železniške postaje do stolnice, tam otvoritvena slovesnost. Nočna osvetlitev Ljubljane.
- V soboto 29. junija zjutraj sprevod otrok in mladine (cvetnica) za podobo Marije Pomagaj iz stolnice na Stadion, tam mladinska prireditev, po vseh cerkvah pa pontifikalne maše. Dopoldne stanovska zborovanja po raznih lokacijah, popoldne prvo slavnostno zborovanje in slovesne pete litanije ter blagoslov na Stadionu. Zvečer nočna procesija mož in fantov z Najsvetejšim iz centra Ljubljane na Stadion, v soju bakel. Opolnoči polnočnice: za moške na Stadionu, za ženske po ljubljanskih cerkvah.
- V nedeljo 30. junija zjutraj na Stadionu slovesna pontifikalna maša papeževega odposlanca kardinala Hlonda, po njej drugo slavnostno zborovanje. Popoldne slovesna procesija z Najsvetejšim po ljubljanskih ulicah, nato na Stadionu zaključek kongresa, slovesne pete litanije, pridiga, posvetitev Srcu Jezusovemu, blagoslov z Najsvetejšim in zahvalna pesem.

Iz sporeda je razvidno, da je bil velik poudarek namenjen sprevodom in procesijam skozi mestno središče, v treh dneh so se zvrstili štirje, za katere je bil zadolžen poseben pripravljalni odbor. Kongresno poročilo jih tako utemeljuje: »Vsakemu evharističnemu kongresu dajejo poseben vnanji sijaj mnogovrstni sprevodi z Najsvetejšim [...] Tudi se pri sprevodih mnogo moli, prepevajo se svete pesmi: tako so poleg vnanjega sijaja sprevodi tudi velikega notranjega, duhovnega pomena za uspeh kongresa.«²⁵ Zunanji efekt je bil zaželen, čeprav je glavni odbor vseskozi stal za stališčem, da je kongres samo verska prireditev. Škofijski razglas s povabilom na kongres so po cerkvah objavili na praznik Kristusa Kralja konec novembra 1934, kar spet kaže, da je bilo takratno dožemanje evharistije močno povezano z idejo o Kristusu, vladarju celotne družbe.

Že več kot pol leta pred kongresom se je pričela duhovna in organizacijska priprava na terenu, ki so ji koordinirali dekanjski in župnijski odbori. Pripravljalni odbor je glasbo prepoznal kot element, ki bi lahko pomembno pripomogel k uspehu kongresa. Vodenje odbora za umetnostne prireditve so zaupali dr. Francu Kimovcu, na Dunaju izobraženemu cerkvenemu glasbeniku, skladatelju in dirigentu. Predsednik glavnega odbora dr. Žitko je Kimovca s tem seznanil v dopisu z dne 31. oktobra 1934.²⁶

23 Prva seja je potekala 9. oktobra 1934. Pripravljalni odbor je poleg predsednika in podpredsednika vključeval referente za versko pripravo na kongres, organizacijo cerkvenih prireditev, zborovanja, umetnostne prireditve (Franc Kimovec), finance, zunanje priprave, propagando in tajništvo. V okoli 20 pododborih je delalo do 200 članov. Prim. »Sestava in delo glavnega pripravljalnega odbora«, v *II. evharistični kongres za Jugoslavijo v Ljubljani 1935*, ur. Ivan Martelanc (Ljubljana: Kongresni odbor, 1936), 38. Arhivsko gradivo Nadškofijski arhiv Ljubljana, NŠAL 332.

24 August kardinal Hlond (1881-1948).

25 »Zunanje priprave na kongres«, v *II. evharistični kongres za Jugoslavijo v Ljubljani 1935*, ur. Ivan Martelanc (Ljubljana: Kongresni odbor, 1936), 121. V istem poglavju beremo: »Vsi evharistični kongresi se obhajajo v velikem zunanjem sijaju. Zlasti na kongresih v zadnjem času so svečane vnanje proslave evharističnega Kralja tako veličastne, da se ne dajo primerjati prav nobeni drugi vrsti prireditev.« Prav tam, 89.

26 Predsednik glavnega odbora dr. Žitko je Kimovca s tem seznanil v dopisu z dne 31. oktobra 1934. V njem mu naroča, naj sam zbere sodelavce, s katerimi bo poleg glasbene podobe prireditve poskrbel tudi za postavitev cerkvene razstave ter za organizacijo primernega dramskega programa v času kongresa. Stanislav Žitko, pismo Francu Kimovcu, 31. 10. 1934, Nadškofijski arhiv Ljubljana, NŠAL 332.

Delo pevskega odseka in liturgično gibanje

Okvir za pripravo glasbenega programa je bil naslednji: velik del dogajanja je bil predviden na prostem, velika množica udeležencev, zelo raztegnjeni sprevodi, mogoč-na glasba naj bi pripomogla k veličastju dogodka, po drugi strani nagovorila čustva udeležencev, a kljub temu upoštevala aktualna cerkvenoglasbena določila. Iz sporeda je razvidno, da je bil velik poudarek namenjen sprevodom in procesijam skozi mestno središče.²⁷

Načrtovalci kongresne glasbe so se morali odločiti, kam na os med ponotranjenim doživljanjem evharistične skrivnosti in zahtevo po prežetosti celotne družbe z vladavino Kristusa Kralja jo bodo umestili. To velja tako za glasbo znotraj kongresnih liturgičnih slavij in pobožnosti, kot tudi v okviru kasneje vključenih spremljevalnih koncertov religiozne glasbe. Z več strani so prihajale tudi pobude, da bi se v uradni program vključilo nastope glasbenih zasedb, katerih vodje so bili prepričani, da si to pozornost zaradi svojega dotedanjega dela upravičeno zaslužijo. Kot bomo videli kasneje, se je odbor na te želje, ki so vsebovale določeno mero teženj po samopromociji, odzval različno.

Kimovec je v pevski odsek povabil ljubljanske cerkvene glasbenike,²⁸ večinoma člane odbora Cecilijinega društva, s katerimi si je že dolga leta delil prizadevanja za razvoj dostojne cerkvene glasbe na Slovenskem. Predvsem v zadnjih letih pred kongresom se je tudi pri nas zelo razmahnilo liturgično gibanje, v katerega sta se tudi Cecilijino društvo in njegovo glasilo *Cerkveni glasbenik* zelo dejavno vključila. Temeljna ideja tega gibanja je bila tesnejša in dejavnejša udeležba vernikov pri liturgiji, doseglo naj bi se jo z boljšim razumevanjem obredov in spodbujenim sodelovanjem. V letih 1931-1934 je prišlo v ljubljanski škofiji do udejanjenja nekaterih starejših in novejših pobud v povezavi z liturgično prenovo.

Med novostmi liturgičnih reform so bile naslednje:

- spodbujanje občestvenega petja pri tihih mašah, pobožnostih in shodih,²⁹
- slovenski prevod rimskega obrednika ter berilo in evangelij v slovenščini,³⁰
- prizadevanja po obnovi pomena gregorijanskega korala.

Cecilijino društvo je imelo v začetku 30. let veliko dela s skrbjo za spoštovanje cerkvenoglasbenih določil. Po župnijah so jih mnogi interpretirali po svoje, aktualni vprašanji

27 V treh dneh so se zvrstili štirje. Zanje je bil zadolžen poseben pripravljalni odbor.

28 Kimovec je prvi sestanek članov odbora za umetnostne prireditve sklical 12. novembra. V pevski odsek so bili povabljeni p. France Ačko, organist pri sv. Jakobu Stanko Grabnar, Anton Lavrič, Franjo Marolt, stolni regens chori Stanko Premrl, Ludovik Puš, prof. glasbe na škofijski klasični gimnaziji Matija Tomc ter šempetrski organist Ivan Zdešar (občasno se omenja tudi Jerko Gržincič). Franc Kimovec, Dopis članom odbora za umetnostne prireditve, Nadškofijski arhiv Ljubljana, NSAL 332.

29 Jeseni 1931 je bil na Kimovčevo pobudo znotraj Cecilijinega društva ustanovljen Odsek za uvedbo cerkvenega ljudskega petja, ki je spomladi 1932 poslal škofu osnutek odloka, s katerim naj bi postalo ljudsko petje za določene cerkvene pobožnosti in priložnosti obvezno. Škofova *Naredba o cerkvenem ljudskem petju* je v veljavo stopila 1. februarja 1933. Prim. »Iz odbora Cecilijinega društva v Ljubljani«, v *Cerkveni glasbenik* 55 (1932): 89. »Naredba o cerkvenem ljudskem petju«, v *Cerkveni glasbenik* 56 (1933): 1-2.

30 Papež je sicer že leta 1921 dovolil v Kraljevini Jugoslaviji uporabo obrednika v domačem jeziku, a priprava prevoda se je zavlekla. Od Svetega sedeža je bil potrjen jeseni 1932. Obred mašne daritve je ostal v latinščini do Drugega vatikanskega koncila, čeprav je bil leta 1940 pripravljen prevod rimskega misala (natisnjen 1944). Od Velike noči 1934 dalje je bilo dovoljeno pri mašah berilo in evangelij brati in peti slovensko. Prim. »Uvedba obrednika v slovenskem jeziku«, v *Cerkveni glasbenik* 56 (1933): 65-67.

sta bili uporaba domačega jezika pri slovesnih in pétih mašah ter vdiranje posvetnih elementov v okolje cerkvene glasbe. V povezavi s tem je odbor Cecilijinega društva v tem času pripravil osnutek dveh odlokov, ki jih je nato podpisal ljubljanski škof:

- spevi v domačem jeziku so pri slovesnih (missa solemnis) in pétih (missa cantata) mašah prepovedani,³¹
- pihalne godbe smejo pri procesijah igrati samo cerkvene skladbe.³²

Kongres se je pokazal kot priložnost, da v praksi zaživijo ideje in določila liturgične prenove – ljudsko petje, uporaba slovenskega prevoda obrednika, petje v domačem jeziku v okviru določil, aktivnejša udeležba vernikov, primerno sodelovanje godb, negovanje korala. V pevskem pripravljalnem odseku so spoznali, da bi morebitni navdušujoči vtisi s kongresa lahko dali prisotnemu ljudstvu, pevcem in glasbenim vodjem zagon za izvedbo prenove na terenu, ki je do tedaj še manjkal. Zato so pri snovanju programa za glavne kongresne prireditve sledili tudi temu cilju. Skupaj z glavnim odborom so poskrbeli za temeljito pripravo in končnega uspeha niso prepustili naključju.

Glasbeni program evharističnega kongresa

Organizatorji so dejavnosti zasnovali na predpostavki, da bodo množice uspeli povežati v »eno Kristusovo telo« prav s skupnim petjem. V *Domoljubu* so napovedali: »Da bo veličastnost evharističnega kongresa čim večja, bo v veliki meri pripomoglo petje.«³³ Skupno petje kongresnih himen in izbranih cerkvenih ljudskih pesmi so vključili v praktično vsak delček uradnega programa. Pevska zveza je svoje pevce motivirala z naslednjo mislijo: »Petje je oni element, ona sila, ki seže v ono globino srca, kamor ne more nobena živa beseda. Nam je odmerjena najvažnejša in najhvalejša naloga.«³⁴

Glede na značaj posameznih kongresnih prireditev je bila njihova glasbena podoba različno zasnovana in lahko jo razdelimo na nekaj sklopov:

- a) kongresni himni,
- b) glasba pri kardinalovi pontifikalni maši,
- c) glasba pri drugih obredih in zborovanjih na Stadionu ter po mestnih cerkvah in dvoranh,
- d) glasba pri sprevodih in procesijah po mestnih ulicah,
- e) program spremljevalnih koncertnih dogodkov.

31 Še vedno se je bilo potrebno držati določil motu proprija Pija X. (1903) in okrožnice škofa Jegliča o cerkveni glasbi (1914), o tem pa govori tudi okrožnica škofa Rožmana iz leta 1933. Petje v domačem jeziku se je lahko izvajalo pred ali po slovesni maši, pri tihih mašah, litanih, šmarnicah in drugih pobožnostih. Dosledno izpolnjevanje takšnih predpisov pa niti med organisti, še posebej na Štajerskem, ni bilo preveč priljubljeno. Prim. L. Pečnik, »Slovenske pete maše«, v *Cerkveni glasbenik* 56 (1933), 129–131. L. Pečnik, »Še enkrat: Slovenske pete maše«, v *Cerkveni glasbenik* 56 (1933), 166–169.

32 Prim. »Nove določbe škofijskega ordinariata v Ljubljani«, v *Cerkveni glasbenik* 58 (1935): 103.

33 »II. Evharistični kongres v Ljubljani. Petje na evharističnem kongresu«, v *Domoljub*, 13. 2. 1935, 98.

34 »Evharistični kongres in Pevska Zveza«, v *Pevce* 14, št. 3–6 (1935), 10.

Kongresni himni

Za doseg ustreznega učinka je bilo potrebno izbrati primerno nosilno pesem dogodka, katere napev in sporočilo bi zaradi svoje neposrednosti, učinkovitosti in pogoste izvedbe »vžgala srca« udeležencev in nato še dolgo odzvanjala v njih. Oblikovalci programa so se odločili za kombinacijo že preizkušenega in novega ter v ta namen pripravili dve skladbi:

1. *Povsod Boga* (François-Xavier Moreau / Franc Kimovec)

Med pripravami na 5. katoliški shod leta 1923 je Stanko Premrl po prevodu Silvana Sardenka priredil »katoliško himno« *Povsod Boga*³⁵ in svojo priredbo objavil v *Cerkvenem glasbeniku*.³⁶ Zaradi prevoda, ki ni popolnoma sledil verziju izvirnika, se tudi glasbeni ritem te verzije pomembno odmika od originala, posebno v refrenu. Kmalu je postalo jasno, da je zaradi tega Slovencem onemogočeno prepevanje pesmi skupno z drugimi narodi (npr. na skupnih shodih s Hrvati), ker je prihajalo do prevelikih razhajanj. Skladba se je sicer ustalila na repertoarju slovenskih cerkvenih pevcev, po vsebini in izrazu je bila idealna za srečanja, povezana z idejami Katoliške akcije. Zato je Kimovec prevzel odgovornost za pripravo novega prevoda, ki bi lahko ustrezal izvirnemu napevu.³⁷ Novi prevod namesto izvirnih 11 obsega 5 kitic. Spomladi 1935 je izšel natis nove verzije, ki je bil razposlan vsem lokalnim pripravljalnemu odboru, z notami jo je objavil tudi tednik *Domoljub*.³⁸ Skladba, katero označuje uporaba punktiranih ritmičnih motivov, je po značaju koračnica, odpev omogoča ljudsko petje v terciah. Prenovljeno besedilo, ki neposredno ni povezano z evharistijo,³⁹ je med ciljno populacijo vzbujalo navdušenje.⁴⁰ Pesem je bila verjetno največkrat izvajana skladba v pripravah na kongres in na samih kongresnih prireditvah. Z njo so se, glede na kongresno poročilo, končale tudi vse jutranje in polnočne maše ter stanovska zborovanja.

2. *Himna sv. Rešnjemu Telesu oz. Mogočno se dvigni* (Josip Čerin)

Na željo glavnega pripravljalnega odbora, da naj bi se izdala ob tej priliki kratka »evharistična himna« za ljudsko petje, je pevski odsek razpisal skladateljski natečaj, k sodelovanju pa povabil nekatere znane skladatelje.⁴¹ Prispеле skladbe so konec marca

35 V izvirniku je to pesem *Nous voulons Dieu*, njen avtor je francoski duhovnik François-Xavier Moreau, župnik iz Sorigny-ja v bližini Toursa, ki je v 70. in 80. letih 19. stoletja izdal nekaj zbirk svoje duhovne poezije, nekaj himen in motetov je tudi sam uglasbil. Pesem se je v začetku 20. stoletja razširila po vsem katoliškem svetu, prevedena v mnoge jezike. Slovenci so ob romanjih v Lurd in Rim ter na mednarodnih evharističnih kongresih občudovali zanosno petje ljudstva, ki je himno prepevalo v raznih jezikih. Prim. »Pevci, pripravljamo se vsi za katoliški shod!«, v *Pevec* 3 (1923): 17. »Razne vesti«, v *Pevec* 3 (1923): 31. Glej tudi zadetke za »François-Xavier Moreau« na digitalni knjižnici *Gallica*, <http://gallica.bnf.fr>. Obiskano 15. 9. 2014.

36 Prim. St[anko] Premrl, prir., »Povsod Boga«, v *Cerkveni glasbenik* 46 (1923): glasbena priloga 5–6.

37 Med arhivskim gradivom pevskega odseka so tipkopisni in rokopisni osnutki novega prevoda z analizo verza francoskega originala. Nadškofijski arhiv Ljubljana, NŠAL 332.

38 Prim. »II. Evharistični kongres«, v *Domoljub*, 2. 5. 1935, 237.

39 To lahko prikaže besedilo prve kitice z odpevom: Povsod Boga, ljubljena Mati, / mi hočemo povsod Boga: / naj vlada Bog, Kralj naš in Oče, / Gospod je zemlje in neba. / Svoj blagoslov Marija, / pošlji iz rajskih dalj. / Povsod Boga, on je naš Oče, / povsod Boga, on je naš Kralj! //

40 Prim. odziv v *Domoljubu*: »Besedilo je jasno, enotno, zelo krepko, vsaka beseda ima svoj pomen. [...] Je pa bojna pesem in kliče v boj za Boga, ki naj zavladava povsod: nad našo mladino, nad našimi družinami, nad zemljo slovensko: njegova je – tako pravi – za večni čas!« Prim. »II. Evharistični kongres«, v *Domoljub*, 13. 3. 1935, 146.

41 Prim. Ludvik Puš, »Petje«, v *II. evharistični kongres za Jugoslavijo v Ljubljani 1935*, ur. Ivan Martelanc (Ljubljana: Kongresni odbor, 1936), 70.

poslali v oceno komisiji v sestavi Josip Čerin, Anton Dolinar, Zorko Prelovec in Ivan Zdešar. Po navodilih odbora so pri presoji poleg splošne glasbene vrednosti morali upoštevati zlasti ustreznost za ljudsko petje; presoditi je bilo treba, katero pesem bodo ljudje najraje sprejeli, kakor tudi to, da morata biti melodija in spremljava taki, da je možno poleg vodilnega glasu peti še drugi glas v terciah oz. sekstah in bas.⁴² Kot najbolj primerna uglasbitev predloženega besedila p. Krizostoma Sekovaniča je bila izbrana skladba Josipa Čerina.⁴³ Iz drobne opombe na koncu Premrlovega članka o slovenski evharistični glasbi, izšel je v *Cerkvenem glasbeniku* nekaj mesecev po kongresu, lahko izvemo, da so bili k natečaju povabljeni skladatelji pravzaprav kar člani pevskega odseka: Ačko, Kimovec, Premrl, Puš in Tomc.⁴⁴

Značilno je, da je izbrano himno uglasbil upokojeni vojaški kapelnik. V primerjavi z ostalimi udeleženci natečaja je imel veliko več izkušenj s himnami (seveda posvetnimi) in je vedel, kakšne so zahteve glasbe za manifestativne sprevode na odprtem prostoru. Tudi ta skladba ima v refrenu punktiran ritmični motiv, »čvrsto« harmonijo osnovnih stopenj, enostavno obliko in ne skriva ideje koračnice. Zanimiva in značilna je izbira besedila.⁴⁵ Pesem je očitno himna Kristusa Kralja, evharistična vsebina stopi v ospredje šele od tretje kitice dalje. Zato je bila skladba kot nosilna pesem mednarodnega kongresa Kristusa Kralja s še večjim uspehom uporabljena štiri leta kasneje, ko se je že utrdila med ljudstvom.

Za obe himni velja, da se nista povsem izognili uporabi profanega glasbenega besedišča. In tudi besedilo nobene od njiju ni značilno evharistično, pač pa navdušujeta in mobilizirata množice v boj za Kristusa Kralja.

Glasba pri kardinalovi pontifikalni maši na Stadionu

Večina pevskega programa kongresa je bila zamišljena za ljudsko petje, za petje spevov pri slovesni maši pa je bil potreben zbor. Sestavljalo ga je okoli 600 pevcev pod vodstvom Franca Kimovca, moški in ženski glasovi, čeprav to ni bilo povsem v skladu s cerkvenimi predpisi. Kimovec se je tu držal lokalne tradicije, ženske glasove pa je potreboval tudi za obarvanje vsake druge vrstice koral.⁴⁶ Glavni pripravljalni odbor je namreč že vnaprej določil, da naj se pri tej maši poje koralna *Missa de angelis*.⁴⁷ Speve mašnega proprija so vzeli iz maše na čast sv. Rešnjemu telesu. Izvajanje koral pri tej maši je bilo pomembno z vidika ohranjanja izvajalske prakse glasbenega repertoarja, ki ga postavlja

42 Dopis tajnika Pevskega odseka članom komisije, 28. 3. 1935, Nadškofijski arhiv Ljubljana, NŠAL 332.

43 Iz gradiva, shranjenega v arhivu pripravjalnega odbora, bi bilo možno sklepati, da komisija v oceno najprej sploh ni dobila končne izbranke. V arhivu pripravjalnega odbora je shranjenih 5 številčno označenih rokopisov skladb. Med njimi ni rokopisa skladbe Josipa Čerina, ki je postala »evharistična himna«. Domnevamo lahko, da je Čerin kot član komisije šele ob pregledovanju skladb z natečaja dobil spodbudo, da tudi sam uglasbi besedilo. Če bi ga odbor že prej prosil za uglasbitev, ga po vsej verjetnosti ne bi postavili za člana komisije.

44 Prim. Stanko Premrl, »Slovenska evharistična glasba«, v *Cerkveni glasbenik* 58 (1935): 131.

45 Prva kitica se glasi: Mogočno se dvigni nam spev iz srca / v pozdrav Rešeniku, vladarju sveta! / Kristus, kraljuj! Kristus, zmaguj! / V hostiji sveti nam gospoduj! //

46 Kot so to odločitev utemeljevali v pripravjalnem odboru, »da bo tudi enoglasno koralno petje postalo živahno, slikovito, kar dramatično spremljajoč najsilovitejšo dramo sveta«. Cit. Ludvik Puš, »Petje«, v *II. evharistični kongres za Jugoslavijo v Ljubljani 1935*, ur. Ivan Martelanc (Ljubljana: Kongresni odbor, 1936): 71.

47 Puš, »Petje«, 69.

Cerkev znotraj liturgije na prvo mesto. Očitno so bile priprave temeljite, saj so se domači in tuji poročevalci čudili kvaliteti izvedbe koralnih spevov.⁴⁸ Glavne vaje in izvedbo je vodil Kimovec ob pomoči Ludovika Puša, skupna vaja je bila na Stadionu teden dni pred dogodkom.⁴⁹ Že v začetku pomladi je bil organiziran tečaj za pevovodje povabljenih zborov, v juniju pa je Kimovec obiskal vse zборе in preizkusil njihovo pripravljenost.⁵⁰

Pri pontifikalni maši je bilo možno izvesti še kakšno pesem, izbrali so dve evharistični himni Gregorja Riharja, ki je bil ljubljanski stolni regens chori sredi 19. stoletja. Skladbi *Praznika svetega (Sacris solemniis)* in *Hvali, Sion, Rešenika (Lauda Sion Salvatorem)* sta bili odpeti v slovenski verziji, čeprav bi bilo pravilno v latinskem jeziku. A v tem primeru je želja po vključitvi ljudstva prevladala.⁵¹ Posebej za kongresni protokol je Kimovec skomponiral še 7-glasno a capella skladbo za mešani zbor *Ti si Peter, skala (Tu es Petrus)*, ki jo je zbor izvajal ob prihodu papeževega odposlanca na Stadion. Zborovsko (razen koral) in ljudsko petje je pri prireditvah na Stadionu večinoma spremljala godba železničarskega glasbenega društva »Sloga«, le mladinsko prireditev godba »Zarja«.

Glasba pri drugih obredih in pobožnostih ter zborovanjih

Za vsa zborovanja, litanije, blagoslove, mladinsko prireditev in polnočnico na Stadionu je bilo načrtovano ljudsko petje. Seznam pesmi, določenih za ljudsko petje na kongresu, so že v začetku leta poslali na župnije, objavili so ga tudi v časopisju. Verniki naj bi te pesmi v domačih cerkvah ves čas do kongresa peli ob vsaki priložnosti.⁵² Skupno petje je bilo z vidika ciljev pripravljalnega odbora potrebno za oblikovanje čuta enotnosti in izraza skupinske identitete.

Glasba pri procesijah oz. sprevodih

Prireditelji so glede na prijave udeležencev kmalu ugotovili, da se bo velikih procesij udeležilo več deset tisoč vernikov. Pelo naj bi se večinoma pesmi iz kongresne knjižice ter druge evharistične in marijanske pesmi. Potrebno je bilo organizirati več pevskih skupin, ki bi vodile ljudsko petje, tudi ob sodelovanju pihalnih godb. Odbor se je zavedal, da so v tistem času godbe pri procesijah po večini igrale posvetne skladbe, kakršne so bile v rabi za vse druge manifestacije, obhode itd.⁵³ Ker so želeli kongres izkoristiti

48 Prim. Stanko Premrl, »Pevski in glasbeni odmevi evharističnega kongresa«, v *Cerkveni glasbenik* 58 (1935): 97–99. »Naše kongresno petje v ušesih in srcih velikih narodov«, v *Cerkveni glasbenik* 59 (1936): 65–69. »Še iz Belgije glas o našem kongresnem petju«, v *Cerkveni glasbenik* 59 (1936): 145.

49 »Pevcem«, v *Domoljub*, 25. 6. 1935, 336.

50 Prim. Puš, »Petje«, 71–72.

51 Poročilo v Cerkvenem glasbeniku navaja, da je kardinalov ceremonijer ob tem izjavil: »To petje je tako lepo, da niti opazil nisem, da ga niso peli po latinsko.« Cit. »Še iz Belgije o našem kongresnem petju«, 145.

52 Spomladi 1935 je izšel natis nove verzije pesmi *Povsod Boga*, ki je bil razposlan vsem lokalnim pripravljalnim odborom. V aprilu so preko vprašalnikov odbore povpraševali, če pevci in ljudstvo že znajo to pesem po novem napevu. Glavni odbor je začel konec maja razpošiljati kongresne knjižice, v katerih so bile natisnjene tudi vse pesmi za ljudsko petje.

53 O tem problemu je 27. 2. 1935 razpravljal tudi odbor Cecilijinega društva. Sklenili so, da bodo takoj izdelali in poslali na škofijski ordinariat primeren predlog odloka o sodelovanju godb pri procesijah. Prim. »Iz odbora Cecilijinega društva v Ljubljani«, v *Cerkveni glasbenik* 58 (1935): 88.

tudi za ureditev razmer na tem področju, so sprejeli ponudbo kapelnika Josipa Čerina, ki je bil pripravljen za pihalne godbe aranžirati vse skladbe, ki bi jih odbor določil.⁵⁴ Še pred kongresom je nato škof izdal odlok, da je pri procesijah godbam dovoljeno igrati samo cerkvene skladbe.⁵⁵ V pomoč godbam in pevcem pri ustrezni pripravi na kongres je bil namenjen tudi del programa na Radiu Ljubljana.⁵⁶

Po navedbah v dnevnem časopisju in kongresnem poročilu je pri nočni procesiji z baklami sodelovalo 21 godb, pri sklepni procesiji pa okoli 600 godbenikov. Vse dni kongresa je sodelovala tudi vojaška godba⁵⁷, ki je poskrbela za protokolarno glasbo (papeška himna, državna himna, pregled častne čete), sodelovala pa je tudi pri procesijah.

Koncerti religiozne glasbe

Kimovec je bil kot referent za umetnostne prireditve tudi koordinator spremljevalnih koncertnih prireditev. Z upravo Narodnega gledališča je na primer dosegel dogovor, da so v kongresnih dneh izvajali dela z versko tematiko. Operno gledališče je izvedlo Wagnerjevo opero *Parsifal*.⁵⁸

Zaradi natrpanega osrednjega programa kongresnih dni pripravljalni odbor v sporu najprej ni nameraval vključiti koncertov duhovne glasbe. Ti naj bi se odvijali že pred kongresom, kot priprava na veliki dogodek.⁵⁹ A se je kmalu pokazalo, da so s takšnimi izhodišči užalili nekaj bolj ali manj zaslužnih prosvetnih društev, ki so želela »biti zraven« pri zgodovinskem dogodku in tudi čim bolj opazno predstaviti svoje delo. Na glavni odbor so dopise s koncertnimi ponudbami naslavljali predstavniki Pevske zveze (krovna organizacija zborov, združenih pod pokroviteljstvom klerikalne stranke) in vodstvo Zbora pevovodij Pevske zveze.⁶⁰ Koncertne termine v času kongresa si je na eminentnih prizoriščih (Velika dvorana hotela Union, stolnica) želel zagotoviti tudi

54 Čerin je Kimovcu poslal pismo z naslednjo vsebino: »Prečastiti gospod stolni dekan! V programu za evharistični kongres so navedene tudi godbe, ki bodo svirale razne komade. – Ker pri nas nimamo cerkvenih in nabožnih takih skladb prirejenih za godbe na pihala, Vam vljudno sporočam, da sem pripravljen jaz aranžirati one skladbe, ki jih bo odbor določil. – Naredim Vam to delo gotovo dobro in zanesljivo o pravem času. – Če me boste potrebovali, sem Vam torej prav rad na razpolago. Z odličnim spoštovanjem, Vaš vdani J. Čerin.« Josip Čerin, Pismo Francu Kimovcu, 25. 2. 1935, Nadškofijski arhiv Ljubljana, NŠAL 332.

55 Sredi marca so bili godbeniki pozvani, naj pri glavnem pripravljalnem odboru naročijo notni material, saj bodo le tako lahko nekatere skladbe igrali skupaj z drugimi. Godbam so tudi svetovali, naj že pri procesijah na Telovo opustijo »sviranje maršev in plesnih pesmi ter naj nastopijo z zares nabožno glasbo«. Prim. »II. Evharistični kongres«, v *Domoljub*, 13. 3. 1935, 146.

56 Na binkošno nedeljo dopoldne je Radio Ljubljana predvajal predavanje o evharističnem kongresu. Ob tej priložnosti je godba »Sloga« igrala skladbe, predvidene za kongres. Tednik *Domoljub* je podeželske godbe na to posebej opozoril. Prim. »Domače novice«, v *Domoljub*, 5. 6. 1935, 295.

57 Med leti 1919 in 1932 jo je vodil prav Josip Čerin. Nekdanja Godba Dravske divizije je od leta 1930 dalje nastopala pod imenom Orkester 40. pešpolka, Triglavskega. V kongresnem letu jo je vodil Dragoljub Živanovič. Urška Šrnel Vučina, »Orkestrska poustvarjalnost v Ljubljani med obema vojnama«, (dis., Univerza v Ljubljani, 2010), 161.

58 V postavitvi, ki je premiero doživela leta 1933.

59 To je razvidno iz pisma pevskega odseka Pevski zvezi z dne 22. 1. 1935. Nadškofijski arhiv Ljubljana, NŠAL 332.

60 24. novembra 1934 je vodstvo Pevske zveze (Vinko Lavrič, Marko Bajuk) v dopisu pripravljalnemu odboru zapisalo, da je odbor PZ »z žalostjo vzel na znanje, da se je pri eminentno katoliški prireditvi prezrla Pevska zveza, ki je izrazito katoliška organizacija. Nemogoče se nam zdi, da bi se mogla tako velika verska slovesnost izvršiti brez sodelovanja P.Z. [...] Ako bi P.Z. ne mogla primerno sodelovati pri tej izredni slovesnosti, bi čutili vsi naši zbori, [...] da so bili namenoma odtrjeni od sodelovanja [...]« Pričakujejo poziva k sodelovanju, če bi jih prezrli, bi jih »v njihovi ljubezni do petja in požrtvovalnosti kruto žalili«. Za podporo je PZ prosila tudi Kimovca (nekaj časa je bil predsednik Pevske zveze in prvi urednik njenega glasila Pevec) in ljubljanskega škofa. Predsednik Zbora pevovodij Pevske zveze Franc Bricelj je na organizacijski odbor svoje pismo naslovil 13. decembra 1934. Vsa pisma hrani Nadškofijski arhiv Ljubljana, NŠAL 332.

Ciril-Metodov zbor iz Zagreba, ki je sicer v Ljubljani spremljal grkokatoliškega vladiko.⁶¹ Odbor je najprej vse ponudbe zavrnil,⁶² na koncu pa je nekaterim ugodil, drugim ne. Brez možnosti, da bi se izkazal, je ostal Zbor pevovodij, čeprav so svojo pravico do nastopa utemeljevali z mislijo, da »če komu, gre pravica nastopa nam, ki bomo nosili težo priprav za evharistični kongres.«⁶³ Bolj vztrajna in uspešna pri lobiranju je bila Pevska zveza. Konec marca 1935 so v pismu škofu Rožmanu lahko zapisali, da bo njihov koncert s svojim sporedom, ki se po vsebini in po obliki zelo tesno zliva z idejo evharističnega kongresa, veliko pripomogel k splošnemu uspehu kongresa.⁶⁴

Program t. i. »velikega koncerta evharističnih pesmi« ali »monstre-koncerta« združene zbor Pevske zveze so sestavljala tri vokalna glasbena dela. Za uvod krajša himna *Slavospev sv. Rešnjemu telesu* skladatelja Ludovika Puša na besedilo *Sacris solemniis*. Osrednja točka programa je bil vokalni oratorij Matije Tomca *Odrešeniku sveta*, zaključna skladba je bila Premrlova kantata *Križu povišanemu*. Del sporeda so zbori pripravljali že za odpadli koncert leta 1933,⁶⁵ drugi del je bil uglasbljen za ta koncert.⁶⁶ K sodelovanju se je kmalu prijavilo čez 2600 pevcev, na koncertu pa jih je dejansko bilo okoli 2000. Vaje po vsej Sloveniji in izvedbo je vodil prof. Marko Bajuk. Skupna vaja je bila le ena, na dan nastopa. Koncert je potekal 29. 6. zvečer, na prostem, na trgu pred Križankami (prostor današnje NUK), prisluhnil mu je tudi papeški legat s svojim spremstvom.⁶⁷ Izvedba združenega zbor Pevske zveze je z ozirom na zavest, da za takšno množico veljajo posebna merila, na koncu presešla tudi pričakovanja optimistov.⁶⁸ Kako so pomen dogodka videli sami organizatorji, nam lepo pokaže odziv Ludovika Puša: »Mislim, da je ta nastop zborov Pevske zveze v zgodovini slovenske vokalne glasbe tako pomemben in tako važen, da glasbeni zgodovinar ne bo mogel iti mimo, ne da bi mu priznal naravnost epohalen, vekovit značaj.«⁶⁹

Slednjič sta bila v kongresni spored vključena tudi dva nastopa zagrebškega Ciril-Metodovega zbor.⁷⁰ V času kongresa so lahko obiskovalci prisluhnili še izvedbi Händlovega oratorija *Mesija* v izvedbi glasbenega društva »Ljubljana«.⁷¹

61 Pismo Ciril-Metodovega zbor pripravljalnemu odboru, 9. 10. 1934, Nadškofijski arhiv Ljubljana, NŠAL 332.

62 Dopisi z dne 22. 1. 1935.

63 Zbor je vodil Franc Bricelj. Kot glavno točko programa so želeli izvesti Wagnerjevo biblično kantato *Das Liebesmahl der Apostel*. Prepis pisma so poslali tudi škofu Rožmanu, a očitno niso bili uspešni. Morda pa so sčasoma tudi sami ugotovili, da imajo dovolj dela že s pripravo svojih zborov. Franc Bricelj, Pismo Zboru pevovodij Pevske zveze pevskemu odseku, 13. 12. 1934, Nadškofijski arhiv Ljubljana, NŠAL 332.

64 Vinko Lavrič in Marko Bajuk, Pismo Pevske zveze škofu Rožmanu, marec 1935, Nadškofijski arhiv Ljubljana, NŠAL 332.

65 Ob praznovanju biserne maše škofa Jegliča in t.i. 1900-letnice Odrešenja je Pevska zveza pripravljala koncert z naslovom »Odrešeniku sveta«. Izvedli bi ga na nedeljo Kristusa Kralja, po maši na Stadionu, pred 60.000 poslušalci. Zaradi močnega naliva so ga morali v zadnjem trenutku odpovedati.

66 Takrat mladi Matija Tomc, obetavni zborovški skladatelj, je biblični kantati *Sedem poslednjih Jezusovih besed* (napisani za koncert 1933) dodal še novonastalo evharistično kantato *Krih iz nebes* ter ju povezal v t.i. »vokalni oratorij« *Odrešeniku sveta*.

67 Prim. »Veliki koncert Pevske zveze«, v *II. evharistični kongres za Jugoslavijo v Ljubljani 1935*, ur. Ivan Martelanc (Ljubljana: Kongresni odbor, 1936), 602–604. [Marko] B[ajuk], »Naš evharistični koncert«, v *Pevec* 14 (1935): 25–26.

68 Tudi predstavljene skladbe so vsi poročevalci in kritiki (V. Ukmar, S. Premrl, Z. Prelovac, E. Beran, A. Jobst, A. Gröbming) ocenili kot sicer precej različne, a učinkovite in kakovostne skladbe.

69 Cit. Ludovik Puš, »Naš evharistični koncert«, v *Pevec* 14 (1935): 31.

70 Oba sta bila dobro obiskana in požela ugodne kritike. Sestav, ki je štel okoli 60 pevcev, je pod vodstvom Stanislava Komarovskega na prvem koncertu v frančiškanski cerkvi izvajal *Liturgijo sv. Janeza Zlatoustega* skladatelja Pavla Česnokova. Na drugem koncertu, 1. julija v dvorani hotela Union, so predstavili razvoj bizantinske starocerkevne glasbe.

71 Glasbeno društvo »Ljubljana« je oratorij najprej izvedlo v začetku junija 1935 ob pomoči orkestra Podzveze godbenikov in pod dirigentskim vodstvom Antona Dolinarja. Solisti so bili Zlata Gjungjenac-Gavella, Franja Bernot-Golobova, Jože Gostič in Marjan Rus. Organizacijski odbor je na spored kongresa uvrstil dve ponovitvi izvedbe tega dela. Koncert v veliki dvorani hotela Uniona, na otvoritveni večer kongresa (28. junija), je bil pri kritikih dobro sprejet, dvorana pa ni bila čisto polna. Druga ponovitev, napovedana za 30. junij, je odpadla.

Sklepne misli

Silnice, ki so usmerjale oblikovanje glasbenega programa evharističnega kongresa so bile dvojne: po eni strani je bil dogodek priložnost za manifestacijo moči katoliškega gibanja, po drugi priložnost za uveljavitev reformnih oz. primernih cerkvenoglasbenih praks. Pri tem so prve težnje na delo pevskega odseka vplivale večinoma od zunaj, druge pa so zrasle znotraj kroga sodelavcev. Ti so pri izbiri sporeda v glavnem sledili zamislim o nujnosti negovanja svetosti in umetniške ravni cerkvene glasbe. Ob tem so želeli udeležencem podati zgled in izkušnjo zanosnega občestvenega petja ter spodbuditi prakso izvajanja gregorijanskega korala. Hkrati so pokazali dovolj odločnosti pri odstranjevanju posvetnih nagibov in izrazov iz glasbe znotraj okvira religioznih kongresnih prireditev (posvetni repertoar godb ob procesijah, samopromocijski nastopi). Vseeno je očitno, da je bila v skladu z duhom časa v ozadju prisotna tudi želja po dokazovanju zmožnosti organiziranja velike množice. To nam na glasbenem področju kaže primer koncertov Pevske zveze z megalomanskim izvajalskim sestavom. Vplivom profane glasbene govorice se torej kongresni program ni mogel povsem ogniti, kar velja tudi za kongresni himni (*Mogočno se dvigni, Povsod Boga*). Cerkevni koračnici sta katoliške množice navduševali za boj na strani Nebeškega Kralja. Še bolj kot evharističnemu kongresu sta zato ustrezali vsebini 6. mednarodnega kongresa Kristusa Kralja, ki je v Ljubljani potekal štiri leta kasneje.

Kongres je spodbudil nastanek nekaj reprezentativnih vokalnih skladb (npr. *Odrešeniku sveta*), ki niso bile komponirane z željo po zunanjem efektu, so pa zaradi monumentalnega izvedbenega aparata dosegle silen učinek. A tisto, kar je udeležence in zunanje opazovalce najbolj prevzelo, je bilo predvsem mogočno petje celotnega občestva (strokovnjake pa tudi nepričakovano visoka raven izvedbe gregorijanskih spevov). S preprostimi sredstvi se je doseglo veliko. Tisti, ki so se ljudskemu petju pridružili, so se kar naenkrat znašli znotraj dogajanja, kot aktiven člen velikanske skupnosti, kar je tudi bil namen liturgičnega gibanja. Tako so težnje po uveljavitvi ustrezne liturgične glasbene prakse, ob dolgotrajni in temeljiti polletni pripravi, zelo pomembno doprinesle k uspehu kongresa. Poročilom o veličastnih doživetjih udeležencev, pospremljenim z izrazi spoštovanja in občudovanja, lahko sledimo v časnikih in časopisih širom po katoliški Evropi. Hkrati se je oblikoval programski model in standardni repertoar skladb za podobna srečanja v naslednjih letih in desetletjih, z močnim vplivom še v sodobnost. Več kongresnih pesmi (npr. obe kongresni himni in *Ti si Peter*) je bilo značilno vključenih v glasbeni program velikih shodov ob obiskih papeža Janeza Pavla II. v Sloveniji (Ljubljana, Postojna, Maribor, 1996; Maribor, 1999) in v program novodobnega vseslovenskega evharističnega kongresa z beatifikacijo Lojzeta Grozdeta (Celje, 2010).

POVZETEK

The IInd Eucharistic Congress in Yugoslavia was an impressive three-days-long event that took place in Ljubljana in the summer of 1935. The Congress may be placed within the endeavours of the Church's Eucharistic movement and similar gatherings abroad; by all means, it was also linked with the tradition of Slovene Catholic meetings. Apart from their religious significance, these meetings were more or less also of explicitly political importance. In the course of decades, one could observe the increase of their importance and external splendour, expressed through mass processions along the streets of Ljubljana, showing of the power of the Catholic camp. The Eucharistic Congress can be thus seen as the culmination of endeavours to revive Eucharistic life as well as to promote the organizers (themselves).

In realizing the former and the latter aims, the elaborately planned, prepared and executed musical programme played one of the key roles. Among the lines of force which directed the setting of the Congress's musical programme, two points should be mentioned: on one hand, the event offered the opportunity to manifest the power of the Catholic movement and, on the other, to further the appropriate reforms of church music practices, since the Congress coincided with the time of liturgical revival in the Bishopric of Ljubljana. It should be also said that former endeavours which influenced the work

of the choral section under Franc Kimovec came mostly from without, whereas the latter came into being within the circle of other collaborators.

In keeping with individual congress events their musical image was variously conceived. The choral section took over two congress hymns and the music at the cardinal's Pontifical Mass as well as that at other ceremonies and gatherings at the Stadium, processions in town and at accompanying concert events. The planners of the concert programme wanted to offer the participants an example and experience of enthusiastic congregational singing and to stimulate the frequency of executing Gregorian chant. In spite of their determination to eliminate secular tendencies from the music performed within and during the religious congressional festivities, the congress programme could not evade the influence of the profane music idiom to the full.

At any rate, the thorough preparations concerning the music programme, which took more than half a year, bore positive results. In newspapers and periodicals throughout Catholic Europe, one can find reports and reviews of participants' overwhelming experiences accompanied by expressions of respect and admiration. At the same time, a programmatic model and a standard repertoire of compositions came into being for similar gatherings in the years and decades to come.

Angleški prevod naslova, izvlečka in povzetka / title, abstract and summary translated to English by Andrej Rijavec.